

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος

431π.Χ.- 404 π.Χ.

Αντίπαλοι:

Αθήνα -Σπάρτη

Αίτια

- **Θουκυδίδης** →
 - ‘αληθινή αιτία’ η μεγάλη δύναμη τις Αθήνας που προξενούσε φόβο στους Πελοποννήσιους
 - τα διάφορα επεισόδια ανάμεσα στους Αθηναίους και τους συμμάχους της Σπάρτης
- **Άλλοι σύγχρονοι ιστορικοί** καταφεύγουν στην *οικονομική αιτία* στον ανταγωνισμό μεταξύ Κορίνθου και Αθήνας
- **Θουκυδίδης** → ήταν μέχρι θανάτου μια **μονομαχία Σπάρτης και Αθήνας**.
- Να θυμόμαστε ότι ο Θουκυδίδης έγραψε ένα μέρος του έργου του μετά το τέλος του και ότι οι γενικές παρατηρήσεις του από τον πόλεμο τοποθετούνται στην αρχή του πολέμου.

Η υπόθεση της Κέρκυρας

Κερκυραϊκά

- Η Κέρκυρα αποικία των Κορινθίων με δικές της αποικίες, όπως την Επίδαμνο, η οποία για να αντιμετωπίσει τις εσωτερικές της συγκρούσεις ζήτησε τη βοήθεια της μητρόπολής της Κέρκυρας.
- Η Κέρκυρα αρνήθηκε να την βοηθήσει και έτσι η Επίδαμνος στράφηκε στην Κόρινθο. Οι Κορίνθιοι έστειλαν στρατιωτικές δυνάμεις που κατατροπώθηκαν από τους Κερκυραίους.
- Μετά από αυτό η Κόρινθος ετοιμαζόταν να εκδικηθεί την Κέρκυρα η οποία κάλεσε για βοήθεια την Αθήνα.
- Οι Αθηναίοι μετά από συζήτηση στην Εκκλησία του Δήμου κάλεσαν την Κέρκυρα να ενταχθεί στη συμμαχία τους και έστειλαν βοήθεια, η οποία όμως δεν κατόρθωσε να αποτρέψει την βαριά ήττα των Κερκυραίων από τους Κορινθίους (433 π.Χ. στα Σύβοτα).
- Οι Κορίνθιοι δεν επεδίωξαν άλλα οφέλη αλλά κατηγόρησαν την Αθήνα για παραβίαση της ειρήνης των Τριακονταετών σπονδών.

Η υπόθεση της Ποτίδαιας

- Η Ποτίδαια αποικία των Κορινθίων ανήκε στη Αθηναϊκή Συμμαχία στην οποία έπρεπε να καταβάλλει φόρο.
- Το θέμα ξεκίνησε από μια αύξηση στο ποσό του φόρου. **Γιατί όμως αύξηση;** Το φθινόπωρο του 433 π.Χ. η Αθήνα πήρε μια σειρά από μέτρα που σκοπό είχαν να περιορίσουν τη στρατιωτική δύναμη της Ποτίδαιας και να χαλαρώσουν τους δεσμούς της με τη μητρόπολή της την Κόρινθο.
- Η Ποτίδαια αρνήθηκε την καταβολή του αυξημένου φόρου και η Αθήνα έστειλε εκστρατευτικό σώμα για να την υποχρεώσει να υποχωρήσει.
- Η Αθήνα την πολιορκεί, ενώ έρχεται προς την Ποτίδαια από την Κόρινθο βοήθεια. Έτσι βρίσκονται πάλι αντιμέτωπες **Αθήνα - Κόρινθος**.
- Η αντιζηλία για την **κυριαρχία στην αγορά** ανάμεσα στην Αθήνα και την Κόρινθο είναι σημαντικότερη αιτία των συγκρούσεων.

Το μεγαρικό ψήφισμα

- **Θουκυδίδης** → δίνει λιγότερη σημασία στο *μεγαρικό ψήφισμα*
- **Αριστοφάνης** → το αναγάγει σε αποκλειστική αιτία του πολέμου (ένας έξυπνος τρόπος για να κατηγορηθεί ο Περικλής;)
- Με πρωτοβουλία του Περικλή εκδόθηκε ψήφισμα που απαγόρευε στους **Μεγαρείς** την πρόσβαση στα αθηναϊκά λιμάνια και αυτά των συμμαχικών πόλεων (**λόγος**: οι Μεγαρείς πρόσφεραν άσυλο στους φυγάδες δούλους, κάτι που μπορεί να τεκμηριωθεί από πολλές πηγές.)

Αίτια επιβολής ενός τέτοιου ψηφίσματος;

- **Συμμετοχή Μεγαρέων στο πλευρό της Κορίνθου στα Κερκυραϊκά;**
- Υπολογισμένη κίνηση του Περικλή για να ξεκινήσει έναν σύντομο και ίσως εύκολο πόλεμο με την Σπάρτη;
- **Εμπορική αντιζηλία με τα Μέγαρα;**

Τα Μέγαρα καταφύγιο Αθηναίων

- Στα Μέγαρα κατέφευγαν πολίτες γειτονικών πόλεων, όταν αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στην πατρίδα τους.
- Ο **Θουκυδίδης** (I, 139,2) αναφέρει ως μία από τις αιτίες του μεγαρικού ψηφίσματος του 432 π.Χ. 'τὴν ἀπὸ τοῦς Μεγαρεῖς ἀνδραπόδων ὑποδοχὴν τῶν ἀφισταμένων'.
Πολλοί ήταν οι Αθηναίοι που σε κάθε περίοδο στις δύσκολες στιγμές κατέφευγαν στα Μέγαρα για να προστατευτούν:
- **οι αναμειγμένοι στην περικοπή των Ερμών** (**Ανδοκίδης**, *Περὶ τῶν Μυστηρίων*, 15, 34, 35),
- **ένα μέρος των αιχμαλώτων Συρακοσίων**, που απέδρασε το 409 π.Χ. από τα λατομεία του Πειραιά (**Ξενοφώντας**, *Ελληνικά*, I, 2, 14) και
- **οι φυγάδες Αθηναίοι στην εποχή των Τριάκοντα**, (404 π.Χ.), (**Ξενοφώντας**, II,4,1) 'ἐνέπλησαν καὶ τὰ Μέγαρα καὶ τὰς Θήβας'.
- Επίσης ο ίδιος ο **Λυσίας**, μέτοικος στην Αθήνα, μιλά για την απόδραση του στα Μέγαρα που μαζί με τη Θήβα συνέχιζαν να είναι το καταφύγιο των φυγάδων, (**Λυσίας**, *Κατὰ Ερατοσθένους*, XII, 17).

Θουκυδίδης, Ι 139, 1-4

- [1.139.1] [...] Αργότερα έστειλαν άλλες πρεσβείες ζητώντας να λύσουν οι Αθηναίοι την πολιορκία της Ποτίδαιας, ν' αποδώσουν στην Αίγινα την ελευθερία της, αλλά προπάντων προειδοποιούσαν με μεγάλη επιμονή ότι θα μπορούσε να αποσοβηθεί ο πόλεμος αν ανακληθεί το **μεγαρικό ψήφισμα με το οποίο αποκλείονταν οι Μεγαρείς από τα λιμάνια της Αθηναϊκής συμπολιτείας και από την αγορά της Αττικής**. [1.139.2] Αλλά οι Αθηναίοι δεν ενέδωσαν ούτε στα άλλα ούτε ανακάλεσαν το ψήφισμα αυτό, **κατηγορώντας τους Μεγαρείς ότι καλλιεργούσαν την ιερή γη και την ακαθόριστη μεθοριακή ζώνη καθώς και ότι έδιναν άσυλο στους δούλους που δραπέτευαν**.
- [1.139.3] Τέλος, ήρθε η τελευταία πρεσβεία των Λακεδαιμονίων, ο Ραμφίας, ο Μελήσιππος και ο Αγήσανδρος και, χωρίς να επαναλάβουν καμιά από τις προηγούμενες απαιτήσεις, είπαν μόνο τα ακόλουθα: **«Οι Λακεδαιμόνιοι επιθυμούν την ειρήνη και μπορεί να διατηρηθεί αν αποδώσετε στους Έλληνες την ελευθερία τους»**. Τότε οι Αθηναίοι συγκάλεσαν *Εκκλησία του Λαού* για να συζητήσουν και να δώσουν οριστική απάντηση στο σύνολο των ζητημάτων. [1.139.4] Μίλησαν πολλοί ρήτορες, υποστηρίζοντας τη μια ή την άλλη άποψη, ότι, δηλαδή, έπρεπε να γίνει πόλεμος ή ότι το ψήφισμα δεν έπρεπε να σταθεί εμπόδιο για την διατήρηση της ειρήνης κι έπρεπε να καταργηθεί. Τέλος, ο Περικλής του Ξανθίππου, η μεγαλύτερη προσωπικότητα της Αθήνας και στα λόγια και στα έργα, ανέβηκε στο βήμα και συμβούλεψε τα
εξής:

Γιατί ο Περικλής εισηγήθηκε την ψήφιση του Μεγαρικού ψηφίσματος;

Ο Θουκυδίδης λέει ότι:

- «οι Μεγαρείς καλλιεργούσαν την ιερή γη και την ακαθόριστη μεθοριακή ζώνη», δηλαδή τη γη που βρισκόταν στα σύνορα με την Ελευσίνα.
- πρόσφεραν καταφύγιο σε φυγάδες δούλους των Αθηναίων.

Ο Αριστοφάνης στους *Αχαρνές*, που παίχτηκαν το 425, αναφέρει ότι:

- το μποϊκοτάζ των μεγαρικών προϊόντων σχετίζεται με την απαγωγή μερικών εταιρών.

Θουκυδίδης, *Ιστορία* 1.140, 4-5

Λόγος του Περικλή προς τους Αθηναίους:

- *Κανείς από σας μην νομίσει ότι θα πολεμήσομε για ασήμαντη αφορμή αν δεν ανακαλέσομε το Μεγαρικό ψήφισμα για το οποίο οι Λακεδαιμόνιοι λένε, τάχα, ότι αν καταργηθεί, δεν θα γίνει πόλεμος. Ούτε πρέπει να έχετε την ενδόμυχη σκέψη ότι αρχίζετε τον πόλεμο για ασήμαντη αιτία. Το ασήμαντο αυτό είναι δοκιμασία του φρονήματός σας και της αποφασιστικότητάς σας γενικά. Αν υποχωρήσετε θα προβάλουν, αμέσως, άλλη μεγαλύτερη απαίτηση, γιατί θα νομίζουν ότι και τώρα ενδώσατε από φόβο.*

Αριστοφάνης, Αχαρνής 528-539

Έτσι ξεκίνησεν ο πόλεμος, που 'φαγε την Ελλάδα,
για τρεις σκατοπουτάνες.

Ο Περικλής σαν το 'μαθε πολύ του κακοφάνη,
άστραψε και μπουμπούνισε κι έκαψε την Ελλάδα.

Μας γέμισε ψηφίσματα στριφνά σα να 'τανε αινίγματα:

**«Οι Μεγαρείς στην αγορά να μη κοντοζυγώνουν
κι η θάλασσα και η στεριά να μη τους εσηκώνει».**

Οι Μεγαρίτες, σαν τους θέρισεν η πείνα,
στους Σπαρτιάτες τρέξανε ν' ακυρωθεί το ψήφισμα,
που κάναμε για τρεις παλιοκουφάλες.

Εμείς όμως δε θέλαμε κι αυτοί παρακαλούσαν.

Έτσι αρχίνησαν ασπίδες να βροντάνε.

Ο Αριστοφάνης φαίνεται πως παρουσιάζει το ψήφισμα κυριολεκτικά σαν πράξη πολέμου και όχι απλώς σαν μια πρόκληση.

Γιατί, όμως, ο Περικλής ασχολήθηκε με τα Μέγαρα;

Ο **R. Legon**, *Μέγαρα. Η πολιτική ιστορία μιας ελληνικής πόλης κράτους έως το 336 π.Χ.*, δίνει την πειστικότερη απάντηση για τους λόγους που οδήγησαν την Αθηναϊκή Δημοκρατία να ασχοληθεί με τα Μέγαρα και να επιβάλει το μποϊκοτάζ:

1. Η Κόρινθος ήταν ο ισχυρότερος ναυτικός σύμμαχος της Σπάρτης, ο επικίνδυνος ανταγωνιστής του αθηναϊκού ναυτικού, ενώ οι Μεγαρείς έρχονταν δεύτεροι σε ναυτική δύναμή μέσα στην πελοποννησιακή συμμαχία.
2. Η ναυπήγηση πλοίων απαιτούσε ειδικό ξύλο που το προμηθεύονταν οι Έλληνες από την Ιταλία ή Σικελία και το βόρειο Αιγαίο.
3. Η αγορά της Ιταλίας και Σικελίας δεν ήταν προσβάσιμη τώρα πιά για τους Κορίνθιους, μια και οι Κερκυραίοι που συνέτριψαν τους Κορίνθιους ήλεγχαν τον Ιόνιο πέλαγος.
4. Άρα η μόνη πηγή ξυλείας για την ναυπήγηση περισσότερων πλοίων ή την επισκευή των υπάρχοντων ήταν το βόρειο Αιγαίο.

5. Το εμπόριο ξυλείας το είχαν στα χέρια τους σχεδόν κατά αποκλειστικότητα οι Μεγαρείς.

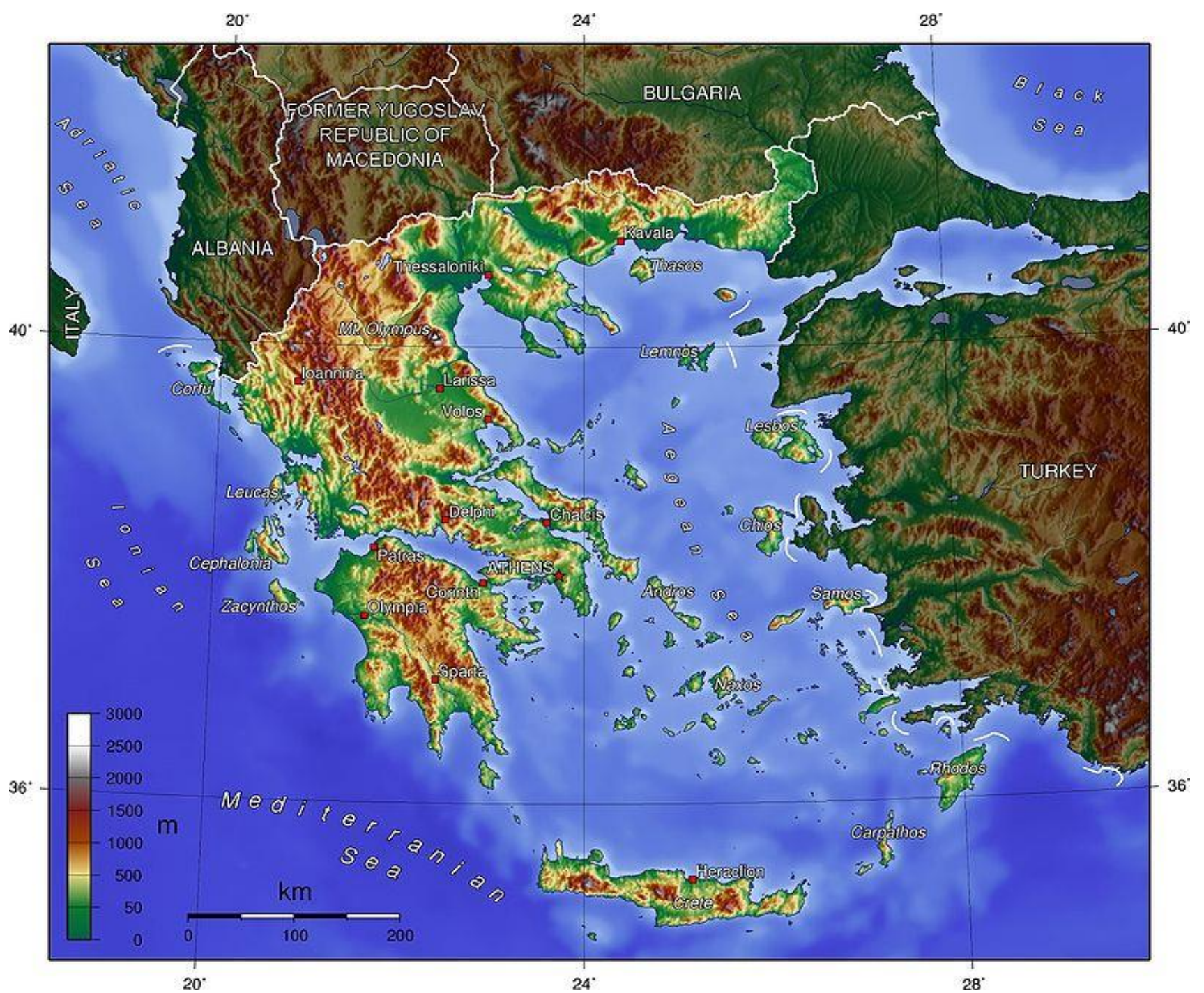
6. Με το *μεγαρικό ψήφισμα*, λοιπόν, οι Αθηναίοι **σταματούσαν την μεταφορά της ξυλείας** και έτσι **στερούσαν από τους Κορίνθιους την δυνατότητα ναυπήγησης περισσότερων πλοίων**, ικανών να ανταγωνιστεί τους Αθηναίους και της **επισκευής των** υπαρχόντων.

7. Έτσι, το *μεγαρικό ναυτικό* που δεν επιτρεπόταν να προσεγγίσει τα λιμάνια του βόρειου Αιγαίου δεν θα μπορούσαν να ασκήσει τις εμπορικές του δραστηριότητές:

να εισάγει τα αναγκαία τρόφιμα για την πόλη των Μεγάρων, **να εφοδιάζει με ξυλεία τους Κορίνθιους**, βασικούς αντιπάλους των Αθηναίων στο θαλάσσιο χώρο.

Οι Κορίνθιοι δεν θα αποτελούσαν σοβαρό ναυτικό αντίπαλο των Αθηναίων.

Πηγές για μελέτη

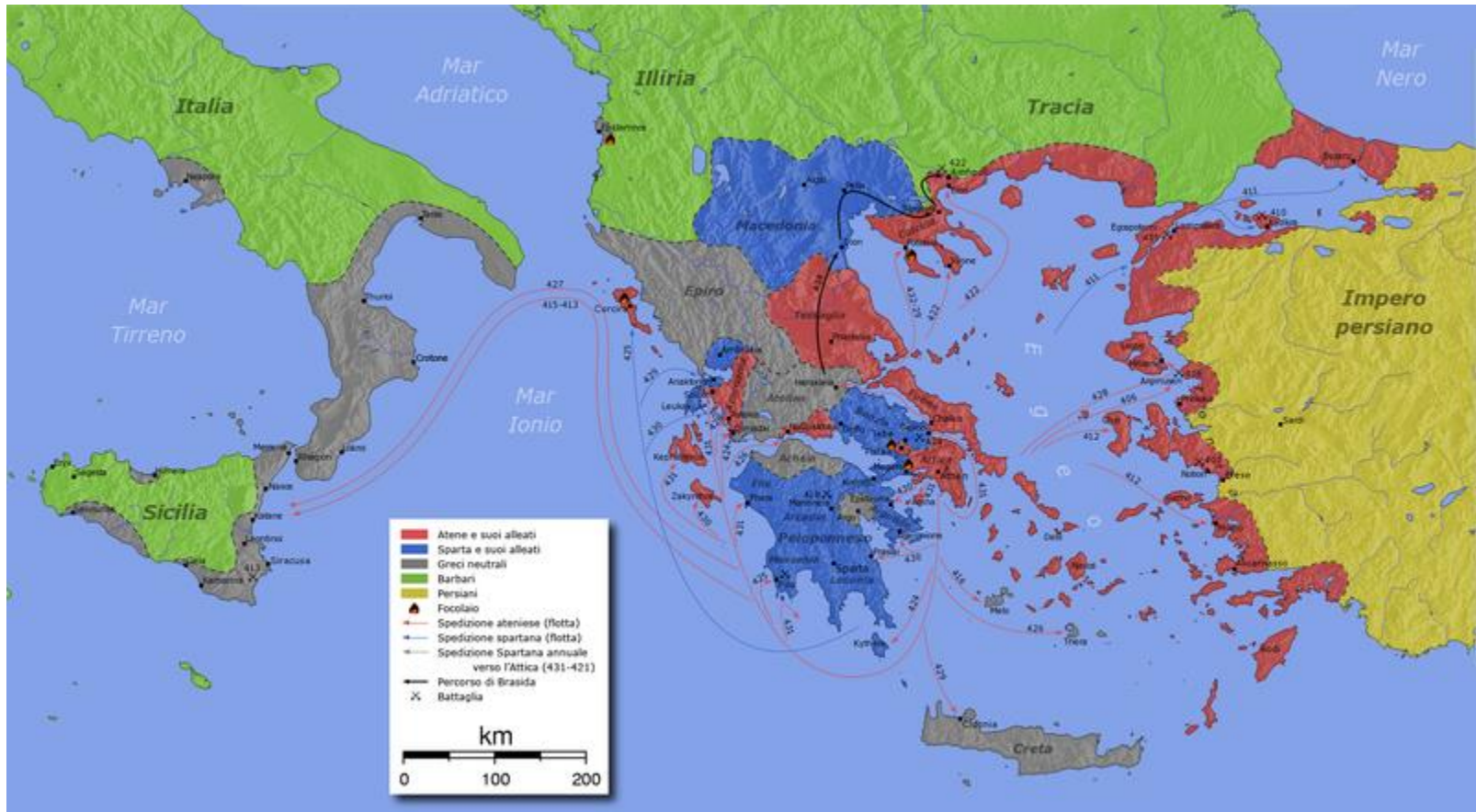
- Θουκυδίδης, *Ιστορίαι Α'*, 139 και 144
- Διόδωρος Σικελιώτης, Βιβλίο 12. 39
- Πλούταρχος, *Βίος Περικλή*, 29-31

Η στάση Αθήνας και Σπάρτης

- **Θουκυδίδης** → διαπραγματεύσεις διάρκειας ενός χρόνου → δίνει τους λόγους που εκφωνήθηκαν το φθινόπωρο του 432 π.Χ.
- **Σπάρτη**: ο βασιλιάς Αρχίδαμος ήταν αντίθετος με τον πόλεμο, ενώ ο έφορος Σθενελαΐδας επιθυμούσε άμεση δράση
- **Αθήνα**: ο **Θουκυδίδης** τους ονομάζει 'Αθηναίους' σαν να μιλάνε με μία φωνή, όμως ο ίδιος αναφέρει ότι κάποιοι ήλπιζαν ότι θα αρθεί το μεγαρικό ψήφισμα και ως εκ τούτου θα αποφευχθεί ο πόλεμος. Η ευγλωττία του Περικλή έπεισε την *Εκκλησία του Δήμου* που απέρριψε τους όρους των Σπαρτιατών.
- **Θουκυδίδης** → δεν αποκρύπτει την ευθύνη του Περικλή ούτε την καχυποψία του απέναντι στους Σπαρτιάτες (νεότεροι ιστορικοί υποστήριξαν ότι ο Περικλής επιθυμούσε να ανακτήσει το χαμένο του κύρος).

Πελοποννησιακός Πόλεμος.

Στον χάρτη απεικονίζονται οι συμμαχίες και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις του πολέμου.

Α΄ φάση: Αρχιδάμειος πόλεμος 431 -421 π.Χ.

Θουκυδίδης →

- **δυνάμεις Αθήνας** 300 τριήρεις (μαζί με αυτές της Χίου, Λέσβου και Κέρκυρας), 13.000 οπλίτες και άλλους 16.000 που υπηρετούσαν σε διάφορες φρουρές της Αττικής και 1.200 ιππείς. Εισοδήματα στο ταμείο 6.000 τάλαντα.
- **δυνάμεις Σπάρτης:** 40.000 οπλίτες τουλάχιστον και στόλο των Κορινθίων και Βοιωτών.
- Ο **Περικλής** πίστευε ότι η διπλή υπεροχή της Αθήνας θα την έσωζε: η στρατηγική του ήταν να μετατραπεί η Αθήνα σε **‘νησί’**, αφήνοντας την υπεράσπιση των εδαφών της, δηλαδή να κλειστούν όλοι στα τείχη και ο στόλος θα εξασφάλιζε τον επισιτισμό των Αθηναίων.
- **Αποτυχία σχεδίου Περικλή:** εισβολή Πελοποννησίων στην Αττική **431 π.Χ.** καταστρέφει ό,τι άφησαν πίσω τους οι αγρότες Αθηναίοι, ενώ οι επιδρομές του αθηναϊκού και κερκυραϊκού στόλου στην Πελοπόννησο δεν προκάλεσαν ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα → νέα εισβολή Πελοποννησίων στην Αττική τον επόμενο χρόνο **430 π.Χ.** → ξέσπασμα **λοιμού** που έκαμψε πολύ και το ηθικό των Αθηναίων, δυσαρέσκεια του **δήμου**, δίκη και καταδίκη υπευθύνου, Περικλή, που **πέθανε** από το λοιμό **το 429 π.Χ.** → Αποδιοργάνωση στρατιωτικών επιχειρήσεων, αν και αμέσως μετά το θάνατο του Περικλή ο **Φορμίων** νίκησε στα ανοιχτά της Ναυπάκτου τους Πελοποννήσιους, ενώ οι εχθροί δεν εισέβαλαν λόγω του φόβου του λοιμού και αντιπαλότητα στο **δήμο**.

Τα μακρά τείχη

Α΄ φάση: Ο Αρχιδάμειος πόλεμος 431 -421 π.Χ.

δύο χρόνια δύσκολα για τους Αθηναίους

- Το 428 π.Χ. πολιορκείται η πόλη των Πλαταιών, σταθερή σύμμαχος της Αθήνας, και καταστρέφεται.
- Το 428 π.Χ. αποστασία Μυτιλήνης και κυριότερων πόλεων της Λέσβου (αντί φόρου προσέφερε πλοία στη συμμαχία) → πολιορκία Μυτιλήνης και συνθηκολόγηση 427 π.Χ. → **αρχική απόφαση** εκκλησίας δήμου για τη Μυτιλήνη → να φονευτούν όσοι άνδρες μπορούσαν να φέρουν όπλα και οι γυναίκες και τα παιδιά να πουληθούν ως δούλοι, **ύστερη απόφαση** → επικράτηση γνώμης του Διοδώτου και όχι του Κλέωνα για να **φονευθούν μόνον οι αιχμάλωτοι** που βρίσκονταν στην Αθήνα, επίσης **γκρεμίστηκαν τα τείχη** της Μυτιλήνης, ο **στόλος κατασχέθηκε** από τους Αθηναίους και μια **κληρουχία από 2700 άνδρες** εγκαταστάθηκε στην πόλη.

Αρχιδάμειος πόλεμος 431 -421 π.Χ.

- Ο Κλέων δημαγωγός που παρέσυρε την πόλη στην καταστροφή: οι πηγές είναι εχθρικές παρουσιάζοντάς τον ως σκαιό, βίαιο και πρόθυμο κόλακα του δήμου. Λιγότερο γοητευτικός από τον Περικλή ενεργητικός, όμως, στην πολιτική, χρειάστηκε να επιβληθεί στην Αθήνα επί των ημερών του πρώτη φορά **πολεμικός φόρος (εισφορά) βαρύς για τους πλούσιους που τώρα ήθελαν την ειρήνη μη μπορώντας να αντέξουν άλλο (Θουκυδίδης & Αριστοφάνης)**.
- Έκκληση από Ρήγιο και Λεοντίους προς Αθηναίους λόγω βλέψεων των Συρακουσών → Αθηναίοι: **1^η αποστολή 30 πλοίων**
- Ταραχές στην Κέρκυρα ανάμεσα σε ολιγαρχικούς - δημοκρατικούς
- **425 π.Χ. 2^η αποστολή για ενίσχυση της πρώτης** → εγκατάσταση φρουράς στην Πύλο (με αρχηγό το Δημοσθένη) → **φόβος Σπαρτιατών για ενδεχόμενο ξεσηκωμό των ειλώτων της Μεσσηνίας** → **εισβολή Πελοποννησίων στην Αττική και αντίστοιχα εγκλωβισμός 420 Σπαρτιατών στην Σφακτηρία** → εγκατάλειψη πρακτικής ετήσιων επιδρομών στην Αττική (η εγκατάσταση της φρουράς στην Πύλο ήταν μόνιμη απειλή).

Αρχιδάμειος πόλεμος 431 -421 π.Χ.

- Άδειο ταμείο της Αθήνας → 425/4 π.Χ. Αθήνα ζητά από τους συμμάχους πρόσθετες εισφορές/ 3πλασιασμό εισφορών → **βαρύτερες συνέπειες μια και πολλές πόλεις θα αποσπασθούν.**
- Το 424 π.Χ. εκστρατεία Αθηναίων στη Βοιωτία → ήττα στο Δήλιο → υποχώρηση Αθηναίων, απώλεια 1000 ανδρών (Πλάτωνος, Συμπόσιο)
- Το 424/3 π.Χ. ο Βρασίδης πολιορκεί τις θρακικές ακτές την Αμφίπολη (βασικό έρεισμα των Αθηναίων στην περιοχή) **η οποία πέφτει στα χέρια της Σπάρτης** [Ο στρατός της Σπάρτης αποτελείτο σε αυτή την εκστρατεία και από μισθοφόρους και είλωτες που είχαν ελευθερωθεί → υπέφερε από λειψανδρία και οι Ομοίοι απεχθάνονταν τις μακρινές εκστρατείες]. → **η Σπάρτη είχε ανάγκη χρημάτων που θα τα ζητούσε από το μεγάλο βασιλιά.**

Αρχιδάμειος πόλεμος 431 -421 π.Χ.

- Ήττα Αθηναίων στο Δήλιο
- Πτώση της Αμφίπολης και
- Προσχώρηση αρκετών **θρακικών πόλεων στη Σπάρτη**
→ **συνθηκολόγηση 423 π.Χ.**
- **Σπάρτη** → ανησυχία για την κατάσταση στη Μεσσήνη και για τη δράση του Βρασίδα
- **Αθήνα** → εμφάνιση **Νικία** (πλούσιου που εκμεταλλευόταν τα μεταλλεία του Λαυρίου), **υποστηρικτή της ειρήνης την οποία επιθυμούσε και η κοινή γνώμη.**
- Όμως η συνθηκολόγηση παραβιάστηκε από τη δράση του Βρασίδα και του Κλέωνα που σκοτώθηκαν στη μάχη της **Αμφίπολης** → **εξαφάνιση κύριου εμποδίου για την ειρήνη** → **421 ειρήνη του Νικία.**

Η ειρήνη του Νικία 421 π.Χ.

- Η ειρήνη δέσμευε στην πράξη μόνο την Αθήνα και τη Σπάρτη, γιατί οι Βοιωτοί, Κορίνθιοι και Μεγαρείς δεν επικύρωσαν την ειρήνη επικαλούμενοι διάφορα προσχήματα → απειλή της ειρήνης και της εφαρμογής των όρων.

Οι όροι ήταν:

- εκατέρωθεν ανταλλαγή αιχμαλώτων,
- ελευθερία κυκλοφορίας και πρόσβασης στα διάφορα ιερά
- και διαδικασίες διαιτησίας σε περίπτωση δυσκολιών
(η ανταλλαγή αιχμαλώτων έγινε αλλά οι Αθηναίοι δεν πήραν πίσω την Αμφίπολη)

Η ειρήνη του Νικία 421 π.Χ.

- Αξίζει να σημειωθεί ότι η συμφωνία της ειρήνης ήταν παράλληλα και **συμφωνία συμμαχίας** με μια ενδιαφέρουσα ρήτρα → **οι Αθηναίοι αναλαμβάνουν να υποστηρίξουν τους Λακεδαιμονίους, αν ξεσηκωθούν οι υπόδουλοι (είλωτες) → που φανερώνει τη μόνιμη απειλή της επανάστασης των ειλώτων και μάλιστα της Μεσσηνίας.**
- Την ίδια χρονιά ο **Αριστοφάνης** διαγωνίστηκε στα Διονύσια με το έργο του *Ειρήνη*.

Μεσοπόλεμο διάστημα

- Οι Αθηναίοι δεν πήραν πίσω την Αμφίπολη και ως εκ τούτου διατήρησαν τη φρουρά στην Πύλο.
- Εμφάνιση **Αλκιβιάδη** στην πολιτική σκηνή (νέος, εντυπωσιακός, από αριστοκρατική οικογένεια συγγενής των Αλκμεωνιδών, είχε προστάτη τον Περικλή) και είχε μεγάλη επιρροή στον δήμο.
- Πολιτικοί αντίπαλοι: **Νικίας - Υπέρβολος** (που πήρε τη θέση του Κλέωνα)
- Ο Αλκιβιάδης με τις ριψοκίνδυνες ενέργειές του → αντιμετώπι **Αθηναίοι - Σπαρτιάτες** στη μάχη της **Μαντινείας 418 π.Χ.**. Οι Αθηναίοι ήταν στο πλευρό των Αργείων, ενώ οι Σπαρτιάτες στο πλευρό της Επιδάυρου.
- **417 π.Χ.** εξοστρακισμός (τελευταία εφαρμογή του μέτρου) Υπέρβολου → **Νικίας - Αλκιβιάδης**

Πηγές: **Πλούταρχος, Βίος του Νικία και του Αλκιβιάδη**

Αποστασία της Μήλου

416 π.Χ. η Μήλος που ήταν ουδέτερη αλλά κουρασμένη από τις αθηναϊκές επιδρομές πλησιάζει την Σπάρτη.

Η Αθήνα έστειλε εκστρατευτικό σώμα στο νησί, η Μήλος αρνήθηκε να υποχωρήσει και τότε η Αθήνα κατέλαβε την πόλη και:

- **θανάτωσε τους άντρες,**
- **οδήγησε στη σκλαβιά τα γυναικόπαιδα,**
- **ενώ το έδαφος της Μήλου δόθηκε σε 500 κληρούχους.**

Θουκυδίδης, V, 84 -116: Αθηναίοι εκφράζουν την αυτοκρατορική βούληση σε βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Θουκυδίδης, V 84

[5.84.1] [...] Οι Αθηναίοι έκαναν εκστρατεία εναντίον της Μήλου με τριάντα δικά τους καράβια, έξι καράβια από την Χίο και δύο από την Λέσβο. Ήσαν και Αθηναίοι οπλίτες χίλιοι διακόσιοι, τριακόσιοι τοξότες και είκοσι ιπποτοξότες. Από τους συμμάχους και τους νησιώτες ήσαν περίπου χίλιοι πεντακόσιοι οπλίτες.

[5.84.2] Οι κάτοικοι της Μήλου ήσαν άποικοι των Λακεδαιμονίων και είχαν αρνηθεί να γίνουν υποτακτικοί των Αθηναίων, σαν τα άλλα νησιά. Στην αρχή είχαν μείνει ουδέτεροι, αλλά όταν οι Αθηναίοι είχαν μεταχειριστεί βία και είχαν ρημάξει την γη τους, βρέθηκαν σε κατάσταση ανοιχτού πολέμου.

[5.84.3] Οι στρατηγοί Κλεομήδης του Λυκομήδους και Τεισίας του Τεισιμάχου στρατοπέδευσαν με τις δυνάμεις αυτές στο έδαφος των Μηλίων και πριν αρχίσουν να το καταστρέφουν, έστειλαν πρέσβεις για ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις. Οι Μήλιοι δεν τους παρουσίασαν στην συνέλευση του λαού και τους ζήτησαν να εκθέσουν τον σκοπό της αποστολής τους στους άρχοντες και τους ταγούς της πολιτείας. Οι Αθηναίοι πρέσβεις είπαν, περίπου, τα εξής:

Θουκυδίδης, V 86-88

[5.86.1] **Οι αντιπρόσωποι των Μηλίων αποκρίθηκαν:** «Η πρότασή σας να συζητήσομε με ηρεμία είναι πολύ καλή και δεν έχομε καμιάν αντίρρηση, αλλά εκείνο που έρχεται σε αντίφαση με την πρότασή σας είναι η πολεμική προετοιμασία σας με την οποία τώρα, ευθύς, μας απειλείτε. Βλέπομε ότι έρχεστε σαν δικαστές που θα κρίνουν όσα θα ειπωθούν και ότι, **αν τα νομικά επιχειρήματά μας είναι ισχυρότερα από τα δικά σας, τότε η έκβαση της συζήτησης θα μας οδηγήσει σε πόλεμο αν δεν ενδώσομε, ενώ εάν μας πείσετε, θα μας οδηγήσει στην δουλεία**».

[5.87.1] **ΑΘΗΝ.** Αν ήρθατε εδώ με σκοπό να εξερευνήσετε, με συλλογισμούς βασισμένους σε υποψίες, τί μέλλει να συμβεί ή αν έχετε τίποτε άλλο κατά νου αντί να έχετε μόνο υπόψη σας την παρούσα κατάσταση για να σκεφθείτε πώς να σώσετε την πολιτεία σας, καλύτερα να σταματήσομε την συζήτηση. Αλλιώς ας εξακολουθήσομε.

[5.88.1] **ΜΗΛ.** Στην θέση που βρισκόμαστε, είναι φυσικό και συγγνωστό να καταφεύγομε σε πολλά επιχειρήματα και να διατυπώνομε πολλές σκέψεις. Η συνάντηση αυτή έγινε, βέβαια, για να σώσομε την πολιτεία μας. Δεχόμαστε, λοιπόν, να διεξαχθεί η συζήτηση με τον τρόπο που προτείνατε, αν το νομίζετε σωστό.

Θουκυδίδης, V 89-90

[5.89.1] **ΑΘΗΝ.** Λοιπόν κι εμείς δεν θα πούμε μεγάλα λόγια ούτε μακριές φράσεις για ν' αποδείξομε ότι η νίκη μας επάνω στους Μήδους μάς έδωσε το δικαίωμα ν' ασκούμε την ηγεμονία μας ή ότι εκστρατεύσαμε τώρα εναντίον σας επειδή μας αδικήσατε. Αυτά δεν θα σας έπειθαν. Αλλά και από σας ζητούμε να μην προσπαθήσετε να μας πείσετε λέγοντάς μας ότι, αν και άποικοι των Λακεδαιμονίων, δεν είσαστε σύμμαχοί τους ή ότι δεν μας βλάψατε ποτέ. Ας συζητήσομε, όμως, για το τί είναι δυνατόν να γίνει έχοντας υπόψη τους πραγματικούς σκοπούς του καθενός **και ξέροντας ότι, στις ανθρώπινες σχέσεις, τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι, αντίθετα, ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του.**

[5.90.1] **ΜΗΛ.** Εμείς, όμως, νομίζομε ότι είναι χρήσιμο —και είναι ανάγκη να το πούμε αφού θέσατε βάση της συζήτησής μας το συμφέρον και όχι το δίκαιο— να μην παραβλεφθεί **ένα στοιχείο που είναι κοινό αγαθό, δηλαδή το να μπορεί πάντα εκείνος που βρίσκεται σε κίνδυνο, να επικαλείται τα ορθά και τα δίκαια και να ωφελείται πείθοντας τον αντίπαλό του με επιχειρήματα πέρα από τα αυστηρά πλαίσια του δικαίου.** Αυτό, άλλωστε, σας συμφέρει όσο και μας, γιατί αν χάσετε τον πόλεμο, θα σας επιβάλουν, για παραδειγματισμό, την μεγαλύτερη τιμωρία.

Θουκυδίδης, V 92-97

[5.91.1] **ΑΘΗΝ.** Εμείς δεν ανησυχούμε για τις συνέπειες που θα είχε μια ενδεχόμενη κατάλυση της ηγεμονίας μας και τούτο επειδή για τους νικημένους δεν είναι τόσο επικίνδυνοι όσοι, σαν τους Λακεδαιμονίους, ασκούν ηγεμονία επάνω σε άλλους (άλλωστε δεν συζητούμε τώρα με Λακεδαιμονίους) όσο είναι επικίνδυνοι οι υπήκοοι μιας πολιτείας όταν επαναστατήσουν εναντίον της και υπερिσχύσουν. [5.91.2] **Η αντιμετώπιση, λοιπόν, ενός τέτοιου κινδύνου είναι δική μας υπόθεση. Εκείνο που τώρα θέλουμε να σας πούμε είναι ότι ήρθαμε εδώ για το συμφέρον της ηγεμονίας μας και ότι τα όσα θα σας αναπτύξουμε έχουν σκοπό την σωτηρία της πολιτείας σας. Θέλουμε να σας υποτάξουμε χωρίς να υποβληθούμε σε κόπο και χωρίς να σας καταστρέψουμε, πράγμα που είναι κοινό μας συμφέρον.**

[5.92.1] **ΜΗΛ.** Πώς είναι δυνατόν να έχουμε εμείς το ίδιο συμφέρον να γίνουμε δούλοι σας όσο εσείς έχετε συμφέρον να μας υποτάξετε;

[5.93.1] **ΑΘΗΝ.** Επειδή εσείς, αν υποταχθείτε, θ' αποφύγετε την έσχατη καταστροφή κι εμείς θα έχουμε κέρδος αν δεν σας καταστρέψουμε.

[5.94.1] **ΜΗΛ.** Όστε δεν θα δεχόσαστε να είμαστε φίλοι σας αντί εχθροί σας, να ζούμε ειρηνικά και να μείνομε ουδέτεροι; **Δεν μας βλέπτε τόσο η έχθρα σας όσο η φιλία σας που θα ερμηνευόταν σαν τεκμήριο αδυναμίας μας, ενώ το μίσος σας είναι, για τους όσους εξουσιάζουμε, απόδειξη της δύναμής μας.**

[5.95.1] **ΑΘΗΝ.** [...] [5.96.1] **ΜΗΛ.** Τέτοια αντίληψη δικαίου έχουν, λοιπόν, οι υπήκοοί σας, ώστε να βάζουν σε ίση μοίρα εκείνους που δεν έχουν μαζί σας κανέναν φυλετικό δεσμό και εκείνους που είναι άποικοί σας, όπως συμβαίνει με τους περισσότερους, που μερικοί μάλιστα απ' αυτούς επαναστάτησαν και τους υποτάξατε;

[5.97.1] **ΑΘΗΝ.** Όσο για τα δικαιώματά τους κανείς από τους συμμάχους μας δεν νομίζει ότι υστερεί, αλλά πιστεύουν ότι, όσοι διατηρούν την αυτονομία τους το χρωστούν στην δύναμή τους και ότι ο φόβος μάς συγκρατεί και δεν εκστρατεύομε εναντίον τους. Αν, λοιπόν, υποταχθείτε, όχι μόνο θ' αυξανόταν ο αριθμός των υπηκόων μας, αλλά και θ' αποδεικνυόταν ότι σεις, νησιώτες και ασθενέστεροι από άλλους, δεν μπορέσατε να μας αντισταθείτε εμάς που είμαστε θαλασσοκράτορες.

Θουκυδίδης, V 89-90

[5.98.1] **ΜΗΛ.** Και νομίζετε ότι οι προτάσεις μας δεν σας παρέχουν ασφάλεια; Πρέπει και εδώ, όπως εσείς δεν μας επιτρέπετε να επικαλεσθούμε το δίκαιο και μας καλείτε να υποταχθούμε στο συμφέρον σας, να σας εξηγήσομε και εμείς ποιό είναι το συμφέρον μας και να προσπαθήσομε να σας πείσομε ότι συμβιβάζεται με το δικό σας.

Πώς είναι δυνατόν να μην μεταβάλετε σε εχθρούς σας όσους έως τώρα έμειναν ουδέτεροι, όταν δουν τί θα έχετε κάνει εδώ και θα περιμένουν ότι κάποτε θα στραφείτε και εναντίον τους; Και με αυτό τί άλλο θα κάνετε παρά να ενισχύσετε όσους είναι εχθροί σας και να στρέψετε εναντίον σας, παρά την θέλησή τους, όσους δεν είχαν κανένα σκοπό να το επιχειρήσουν;

Σικελική εκστρατεία 415 -413 π.Χ

Οι βλέψεις της Αθήνας στη Δύση

- Μετά το θάνατο του τυράννου Θρασύβουλου στις Συρακούσες εγκαθιδρύθηκε δημοκρατία.
- **Θουκυδίδης** → (μέσα από τα λόγια του Αλκιβιάδη) οι πόλεις της Σικελίας δεν ήταν σταθερές λόγω της ανομοιογένειας του πληθυσμού τους.
- **Οι Συρακούσες** είχαν 60 χρόνια δημοκρατία και το σύνταγμα τους θύμιζε το αθηναϊκό → *Εκκλησία Δήμου, Βουλή, Συμβούλιο 15 στρατηγών, πεταλισμό* = οστρακισμό
- Αφορμή δόθηκε από τις συγκρούσεις στη δυτική Σικελία μεταξύ **Σελινούντα και Έγεστας**. Τον Σελινούντα υποστήριξαν οι Συρακούσες, ενώ η Έγεστα ζήτησε τη βοήθεια της Αθήνας.

Σελινούντα + Συρακούσες → ← Έγεστα + Αθήνα

Tyrrhenisches Meer

Sizilien

Segesta

Himera

Naxos

Katane

Syrakus

Karthago

Phönizier

Mittelmeer

Ionisches Meer

Kerkyra

Griechenland

Korinth

Sparta

Athen

Ägäisches Meer

Perser

Ποιο ήταν το πραγματικό κίνητρο του Αλκιβιάδη;

- 1. Η ιδέα της κατάκτησης ολόκληρου του νησιού με τη δόξα και τα λάφυρα για την Αθήνα ή
- 2. μια επιχείρηση εκφοβισμού, ώστε να αποφύγει την υποστήριξη των Συρακουσών από την Πελοποννησιακή συμμαχία;
- Ο δήμος ψήφισε υπέρ της εκστρατείας και ανέθεσε την αρχηγία στους: **Νικία, Αλκιβιάδη και Λάμαχο.**

Θουκυδίδης 6.8.1-6.10.5 - Η Έγεστα ζητά τη βοήθεια της Αθήνας ο λόγος του Νικία στην *Εκκλησία του δήμου*

- [6.8.1] Το επόμενο καλοκαίρι, με την άνοιξη, γύρισαν οι Αθηναίοι πρέσβεις από την Σικελία με τους Έγεσταίους αποσταλμένους κι έφεραν μαζί τους εξήντα τάλαντα άκοπο ασήμι που αντιπροσώπευαν τους μισθούς ενός μηνός για εξήντα καράβια, όσα επρόκειτο να ζητήσουν οι Έγεσταίοι να τους στείλουν. [6.8.2] Οι Αθηναίοι συγκάλεσαν Εκκλησία και αφού άκουσαν από τους Έγεσταίους και τους δικούς τους πρέσβεις ενθαρρυντικές αλλά όχι αληθινές πληροφορίες – μεταξύ άλλων ότι υπήρχαν, έτοιμα, χρήματα πολλά στο δημόσιο ταμείο και στους ναούς– ψήφισαν να στείλουν στην Σικελία εξήντα καράβια με στρατηγούς τον Αλκιβιάδη του Κλεινίου, τον Νικία του Νικηράτου και τον Λάμαχο του Ξενοφάνους, οι οποίοι θα είχαν απόλυτη εξουσία, με εντολή να βοηθήσουν τους Έγεσταίους εναντίον των Σελινουντίων και, αν η τροπή του πολέμου ήταν ευνοϊκή, να εγκαταστήσουν πάλι τους Λεοντίνους στην πολιτεία τους και να λάβουν, στην Σικελία, όλα τα μέτρα που θα θεωρούσαν εξυπηρετικά για τα συμφέροντα της Αθήνας.
- [6.8.3] Πέντε μέρες αργότερα, έγινε πάλι Εκκλησία για ν' αποφασιστούν τ' αναγκαία μέτρα, ώστε να ετοιμαστούν το γρηγορότερο τα καράβια και για να δώσουν στους στρατηγούς ό,τι θα είχαν ακόμα ανάγκη για την εκστρατεία. [6.8.4] Ο Νικίας, ο οποίος είχε οριστεί στρατηγός παρά την θέλησή του, θεωρούσε ότι η πολιτεία είχε πάρει σφαιερή απόφαση και ότι με ισχνή πρόφαση επιδιωκόταν η κατάκτηση ολόκληρης της Σικελίας, πράγμα που ήταν δύσκολο έργο. Ήθελε να ματαιώσει την εκστρατεία. Ανέβηκε στο βήμα και είπε στους Αθηναίους, περίπου, τα εξής:

- [6.9.1] «Η Εκκλησία αυτή έγινε για ν' αποφασίσει πώς πρέπει να γίνουν οι προετοιμασίες για την εκστρατεία της Σικελίας. Αλλά εγώ νομίζω ότι πρέπει να **εξετάσουμε πάλι** το ζήτημα κατ' αρχήν, αν δηλαδή είναι ορθό να εκστρατεύσει ο στόλος ώστε να μην πάρουμε, βιαστικά, μιαν απόφαση για τόσο σπουδαίο ζήτημα και να μην προκαλέσουμε, παρασυρόμενοι από ξένους, έναν πόλεμο που δεν μας αφορά. [6.9.2] Η συμμετοχή μου στην εκστρατεία είναι τιμή για μένα και φοβάμαι για την ζωή μου λιγότερο από κάθε άλλον, αλλά θεωρώ εξίσου καλόν πολίτη εκείνον που σκέπτεται και τον εαυτό του και την περιουσία του, γιατί είναι φυσικό να θέλει, για το δικό του συμφέρον, να ευδοκιμεί η πολιτεία. Και στο παρελθόν ποτέ οι τιμές τις οποίες μου έκαναν δεν μ' εμπόδισαν να μιλήσω κατά τις πεποιθήσεις μου, και ούτε τώρα θα πω τίποτε άλλο από εκείνο που πιστεύω ότι είναι καλύτερο. [6.9.3] Ξέρω καλά ότι, με την ιδιοσυγκρασία σας, τα λόγια μου δεν θα είχαν κανένα αποτέλεσμα αν σας προέτρεπα να **φροντίσετε να διατηρήσετε τα όσα έχετε και να μην ριψοκινδυνεύσετε τα έτοιμα για αβέβαια και μελλοντικά πράγματα**. Θα σας εξηγήσω, όμως, ότι η βιασύνη σας είναι άκαιρη και ότι δεν είναι εύκολο να επιτύχετε τον σκοπό που επιδιώκετε.

- [6.10.1] «Ισχυρίζομαι, δηλαδή, ότι εκείνο που επιδιώκετε είναι ν' **αφήσετε πίσω σας πολλούς εχθρούς και να πάτε εκεί να δημιουργήσετε άλλους, οι οποίοι, μετά, θα έρθουν και αυτοί εδώ.** [6.10.2] Νομίζετε, ίσως, ότι οι συνθήκες ειρήνης που κάνατε, έχουν κάποια αξία. Βέβαια, όσο μένετε ήσυχοι, θα υπάρχει ειρήνη, ονομαστικά τουλάχιστον (γιατί σ' αυτό το σημείο την κατάντησαν οι ενέργειες μερικών, και δικών μας και αντιπάλων), αλλά **αν χάσομε κάπου σημαντικές δυνάμεις, τότε γρήγορα οι εχθροί σας θα σας επιτεθούν** και τούτο επειδή μόνο οι συμφορές που έπαθαν τους ανάγκασαν να κάνουν ειρήνη, περισσότερο ταπεινωτική για εκείνους, παρά για σας. Αλλά εκτός απ' αυτό, πολλές διαφορές έχουν προκύψει απ' αυτήν την ίδια την συνθήκη. [6.10.3] Υπάρχουν και πολλοί, και μάλιστα όχι από τους πιο άσημους, που δεν δέχτηκαν καν την συνθήκη ειρήνης. Μερικοί μας πολεμούν ανοιχτά και άλλοι έχουν μαζί μας ανακωχή με την δεκαήμερη ρήτρα και τούτο μόνο και μόνο επειδή οι Λακεδαιμόνιοι αδρανούν ακόμα. [6.10.4] Αν, λοιπόν, έβρισκαν τις δυνάμεις μας διασκορπισμένες —και αυτό ακριβώς πάτε να κάνετε— είναι πολύ πιθανό να μας επιτεθούν μαζί με τους Σικελούς τους οποίους, άλλοτε, ήθελαν περισσότερο από κάθε άλλον για συμμάχους. [6.10.5] Πρέπει, λοιπόν, να τα σκεφθούμε καλά αυτά και να μην εκθέσομε σε κίνδυνο την πολιτεία που βρίσκεται ακόμα σε αβεβαιότητα, ούτε να επιδιώξομε να επεκτείνομε την ηγεμονία μας προτού εξασφαλίσομε εκείνην που ασκούμε, αφού οι Χαλκιδείς της Θράκης είναι από τόσα χρόνια επαναστατημένοι και δεν τους έχομε υποτάξει, κι ενώ η νομιμοφροσύνη μερικών άλλων ηπειρωτικών λαών είναι αμφίβολη. **Αλλά ενώ σπεύδομε να βοηθήσομε τους Εγεσταίους που είναι σύμμαχοί μας και ισχυρίζονται ότι αδικούνται, αναβάλλομε κάθε επιχείρηση εναντίον εκείνων που μας αδίκησαν εμάς τους ίδιους επαναστατώντας εναντίον μας.**

Τα πριν την εκστρατεία συμβάντα

- **Ακρωτηριασμός Ερμών** (φαλλοφόρα πέτρινα ορόσημα με την κεφαλή του Ερμή).
- **Κατηγορήθηκε** ως ένας από τους υπαιτίους ο **Αλκιβιάδης** (δούλος που βασανίστηκε ανέφερε το όνομά του).
- Η εκστρατεία ξεκίνησε και, όταν είχε φτάσει στην Κατάνη, ζητήθηκε από τον Αλκιβιάδη να επιστρέψει στην Αθήνα για να απαντήσει στην κατηγορία.
- **Ο Αλκιβιάδης δραπετεύει** στην Ιταλία και μετά στη Σπάρτη όπου:
 - **1. παρακινεί τους Σπαρτιάτες να ανταποκριθούν στο αίτημα των Συρακουσών για βοήθεια και 2. να καταλάβουν το φρούριο της Δεκέλειας στην Αττική.**
- **Θουκυδίδης** → (VI.89) από τη συνέλευση των Σπαρτιατών την αγόρευση του Αλκιβιάδη

Θουκυδίδης (VI.89) παρουσιάζει την αγόρευση του Αλκιβιάδη στη συνέλευση των Σπαρτιατών

Η σικελική εκστρατεία 415-413 π.Χ.

- Οι Σπαρτιάτες στέλνουν στις Συρακούσες ενισχύσεις με τον **Γύλιππο**, ο οποίος διώχνει τους Αθηναίους από τις θέσεις τους, αυτοί αναδιπλώνονται στο ακρωτήριο Πλημμύριο, όπου περικυκλώνονται και εκεί σκοτώνεται ο **Λάμαχος**.
- Ο **Νικίας** ζητά την ανάκλησή του αλλά οι Αθηναίοι αντ' αυτού στέλνουν ενισχύσεις (**73 τριήρεις**) με αρχηγό το **Δημοσθένη**. Ο Δημοσθένης επιχειρεί να καταλάβει τις **Συρακούσες** αλλά αποτυγχάνει. Και ενώ έπρεπε να φύγουν, ο Νικίας αρνείται αρχικά και μετά καθυστερεί επικαλούμενος μια έκθλιψη σελήνης, ως κακό οιωνό.
- Τότε επιτίθενται οι **Συρακούσιοι**, καταστρέφουν μέρος του αθηναϊκού στόλου και αποκλείουν όλες τις εξόδους. **Πανωλεθρία Αθηναίων στο Ασσίναρο → 40.000 Αθηναίοι και σύμμαχοι θανατώθηκαν, ενώ, όσοι κλείστηκαν στα λατομεία, πέθαναν από δίψα ή πουλήθηκαν ως δούλοι.**